

Масовець В'ячеслав Олександрович
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Тернавська Вікторія Миколаївна
доцент кафедри конституційного
права Навчально-наукового
інституту права і психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ ЯК ЗАПОРУКА НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Право на освіту в умовах окупації розглядається через призму контрасту між юридичним статусом територій та фактичними реаліями. Згідно з національним законодавством, зокрема статтею 53 Конституції України [1] та статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [4], яка закріплює статус цих територій як невід'ємної частини України, а також нормами міжнародного права, закріпленими у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права [2], суверенітет України над освітнім простором є незаперечним (*de jure*). Однак фактично (*de facto*) контроль здійснюють окупаційні адміністрації, що створює правовий вакуум. У цьому просторі дії держави-окупанта виходять за межі порушення статті 50 Четвертої Женевської конвенції [3], яка зобов'язує окупанта зберегти освітній процес без зміни його національно-культурної сутності, і набувають ознак гібридної війни за інтелектуальний ресурс української молоді.

Агресор цілеспрямовано привласнює людський капітал окупованих територій, намагаючись через освітню експансію інтегрувати його у власну систему. Ця загроза підтверджується історичним досвідом: нині значна частина експертного середовища РФ у різних сферах має українське походження, що є наслідком тривалої імперської політики асиміляції. Тому критично важливо не допустити повторення такого сценарію та зберегти інтелектуальний потенціал для України.

Відповідно до цих викликів та реалізації позитивних державних зобов'язань, вже запроваджено конкретні механізми, зокрема функціонування освітніх центрів «Донбас-Україна» та «Крим-Україна», які забезпечують спрощені процедури вступу через квоти та співбесіди. За попередніми даними

МОН у 2025 році, понад 4 800 абітурієнтів скористалися цією можливістю [5]. Утім, якщо порівняти цю кількість із загальним числом вступників на бакалаврат в Україні (понад 200 000 осіб у 2025 році) [6], то виходить, що лише близько 2,4 % всього потоку першокурсників складають вступники з тимчасово окупованих територій. Це наочно демонструє, що охоплення програмами реінтеграції є обмеженим і потребує розширення.

Для підвищення ефективності державної політики доцільно запровадити механізм компенсації витрат на проїзд через міжнародні маршрути для виїзду з ТОТ та встановити підвищені стипендії як інструмент соціальної справедливості. Крім того, важливо забезпечити можливість цільового працевлаштування випускників у державних структурах або апараті відновленої влади на деокупованих територіях відповідно до отриманого фаху. При цьому така опція має бути диспозитивною: випускник матиме право прийняти цю пропозицію або обрати інший шлях професійної реалізації. Такі гарантії слугуватимуть потужним мотиваційним сигналом для молоді, демонструючи їхню затребуваність та наявність чіткої життєвої перспективи в Україні, що підтвердить стратегічний інтерес держави у збереженні власного інтелектуального майбутнього. Такий підхід не обмежує, а розширює можливості вибору напрямку діяльності (військовий або цивільний сектор) та слугує стратегічним запобіжником проти масового залучення іноземної робочої сили під час повоєнної відбудови, спираючись на національні трудові ресурси.

Логічним продовженням цієї стратегії має стати інституційна реформа, спрямована на відновлення системи військової юстиції та спеціалізованих судів для розслідування воєнних злочинів РФ та злочинів проти національної безпеки. У цьому контексті студенти-правники з окупованих територій, маючи високу мотивацію та унікальне знання локального контексту, повинні розглядатися як ключовий кадровий резерв. Їм слід запропонувати проходження практики та стажування у відповідних органах, формуючи корпус фахівців, здатних ефективно представляти інтереси України в міжнародних інституціях (Міжнародний кримінальний суд, Спеціальний трибунал) у боротьбі за репарації та притягнення до відповідальності воєнних злочинців.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966. *Офіційний вісник України*. 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 08.12.2025).
3. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. *Офіційний вісник України*. 2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 08.12.2025).
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII.

Відомості Верховної Ради України. 2014. № 26. Ст. 892. (дата звернення: 08.12.2025).

5. Вступна кампанія в Україні: в Міносвіти зафіксували зменшення кількості вступників. *УНІАН*. 2025. URL: <https://www.unian.ua/society/vstupna-kampaniya-v-ukrajini-v-minosviti-zafiksuvali-zmenschennya-kilkosti-vstupnikiv-13120020.html> (дата звернення: 08.12.2025).

6. Підсумки вступної кампанії 2025 року: офіційна статистика МОН. *Укрінформ*. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4045313-lise-48-universitetiv-iz-379-zalucili-ponad-tisacu-abiturentiv-mon.html> (дата звернення: 08.12.2025).

Москаленко Афіна Вячеславівна,
здобувачка ступеня вищої освіти
магістра Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,
завідувач кафедри конституційного
права Навчально-наукового
інституту права та психології
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

СВОБОДА МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ КРИЗЬ ПРИЗМУ СТАТТІ 11 КОНВЕНЦІЇ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД»

З 24 лютого 2022 року в Україні в умовах повномасштабної збройної агресії діє воєнний стан, який передбачає обмеження низки конституційних прав, зокрема свободи мирних зібрань, гарантованої статтею 39 Конституції України та статтею 11 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі- ЄКПЛ).

Стаття 11 ЄКПЛ є фундаментом демократичного суспільства. Відповідно до перша цієї статті проголошує: «Кожен має право на свободу мирних зібрань та свободу об'єднання з іншими, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів» [1]. Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) у своїй багаторічній практиці неодноразово підкреслював фундаментальне значення цього права.

Важливою умовою захисту є мирний характер зібрання. ЄКПЛ не захищає зібрання, організатори та учасники яких мають насильницькі наміри чи